Pastatas, kuriam priklausė židinys Nr. 6, buvęs 9x9 m dydžio, turėjęs molio aslą. Šiame sluoksnio horizonte aptiktos gargažės rodo, jog geležis buvo gaunama čia pat. Šio horizonto kermaika nedaug skiriasi nuo apatinių horizontų keramikos, tačiau čia aptikta ir briauninės formos nedidelių puodelių, taip pat puodelių lygiu ir lygintu paviršiumi. Šį etapą datuoti padeda ant aslos paviršiaus rastos 2 žalvarinės trikampio pjūvio apyrankės plonėjančiais galais, puoštais eglutės ornamentu, žiedelis. Remiantis šiais radiniais, kultūrinio sluoksnio horizontas datuojamas paskutiniaisias amžiais pr. m. e.

4. Viršutinė kultūrinio sluoksnio dalis buvo sunaikinta. Atskiri metaliniai dirbiniai (siauraašmenio kirvio pentis, geležinė keturkampė sagtelė) rodo, jog piliakalnis galėjo būti gyvenamas ir pirmaisiais m. e. amžiais.

DAUBARIŲ (MAŽEIKIŲ RAJ.) ARCHEOLOGINIŲ PAMINKLŲ TYRINĖJIMAI 1976 METAIS

Vytautas Daugudis

1976 m. Istorijos institutas kartu su Mažeikių kraštotyros muziejumi baigė Daubarių (Mažeikių raj.) archeologinių paminklų tyrinėjimus[1]. Šalia dešiniajame Vešetės krante esančio piliakalnio gyvenvietėje ištirtas apie 1240 m^2, kairiajame Vešetės krante išlikusioje piliakalnio dalyje 4 m^2, o šalia jo

---

1 1975 m., iš dalies 1976 m. kasinėjimų duomenys trumpai paskelbti, žr.: Daugudis V. Daubarių (Mažeikių raj.) piliakalnio ir gyvenvietės tyrinėjimai 1975 metais. - Kn.: ATL. V., 1978, p. 20-27; Varnas A. Daubarių (Mažeikių raj.) senkapių tyrinėjimai 1975 metais. - Kn.: ATL. V., 1978, p. 155-158; Даугудис А., Варнас А. Раскопки в дер. Даубаряй. - В кн.: АО 1975 года. М., с. 435-436; Даугулис В., Холодинска А., Варнас А. Раскопки в дер. Даубаряй. - В кн.: АО 1976 года. М., 1977, с. 426.

gyvenvietėje - 52 m^2 plotas. Be to, buvo ištirtas netoli Ventos ir Vešetės santakos, Gojaus miško R pakraštyje buvęs pilkapį primenantis sampilas.

Dešiniajame Vešetės krante esančio piliakalnio papėdėje aptiktas 20-60 cm storio kultūrinis sluoksnis, sudarytas iš dviejų įvairialaikių sluoksnių. Žemutinysis apie 10-20 cm storio tamsiai pilkos spalvos žemės sluoksnis priklausė I m. e. tūkstantmečio pirmajai pusei, o viršutinysis - maždaug 20-40 cm storio šviesiai pilkos spalvos sluoksnis - I m. e. tūkstantmečio antrajai pusei ir II tūkstantmečio pradžiai. V-VIII ir IX-XIII sluoksniai tyrinėtoje gyvenvietės dalyje ryškiau neišsiskyrė, nes kultūrinis sluoksnis čia buvo nestoras, smarkiai suardytas, ir dėl to įvairūs tų laikotarpių dirbiniai bei statiniai buvo aptikti maždaug vienodame gylyje.

Gyvenvietės PR dalyje, antrojoje Vešetės slėnio terasoje, apie 6 m aukščiau dabartinio vandens lygio, ankstyvojo kultūrinio sluoksnio žemutinėje dalyje aptikta visa eilė daugiausia 5-10 cm skersmens stulpelių vietų. Tarp jų atsidengė apie 50 cm skersmens ir 20 cm gylio duobutė, pripildyta smulkių degėsių ir nedidelių (5x7-10 cm) apdegusių akmenėlių. Be to, minėtų stulpa viečių aplinkumoje rasti du gruboko darbo titnaginius strėlių antgalius primenantys dirbiniai. Visa tai rodo, kad čia vėlyvaj me neolite ar žalvario amžiuje stovėjo gana primityvūs stulpinė konstrukcijos pastatai su atvirais židiniais. Tikslesnės jų for mos, matmenų bei skaičiaus nepavyko nustatyti. Panašių pastatų pėdsakų iki šiol Lietuvoje aptikta kai kuriose žalvario amžiaus gyvenvietėse bei maždaug vienalaikiuose Brodeliškių (Vilniaus raj.), Šauginių (Šiaulių raj.) piliakalnių ir Imbarės (Kretingo

raj.) piliakalnio gyvenvietės sluoksniuose[2].

Žemutiniame kultūrinio sluoksnio horizonte aptikta ir eilė 20-30 cm skersmens stulpaviečių bei 27 įvairaus dydžio bei konstrukcijos atviro tipo židiniai, įrengti įvairaus gylio dugno link siaurėjančiose duobelėse. Vieni židiniai buvo mažesni, kiti - didesni. Tai buvo jau tobulesnių stulpinės konstrukcijos pastatų pėdsakai.

Mažesniųjų židinių dydis dažniausiai svyravo tarp 0,3x0,4 ir 0,7x0,8 m, o gylis - tarp 0,3 ir 0,7 m. Tokių židinių aptikta 12. Daugelyje pastarųjų rasta tiktai smulkių degėsių ir nedidelis kiekis mažų (5x7x15 cm) apdegusių akmenėlių. Trijuose židiniuose greta minėtų radinių dar aptikta lipdytų, silpnai išdegtų puodų lygiu paviršiumi. Viename 0,5 m skersmens ir 0,5 m gylio židinyje (ploto Nr. 6, B-2 kv., 0,5 m gylyje) rastas apie 25 cm aukščio mažai profiliuotas puodas su iki 20 cm skersmens anga, kurios pakraščiai puošti įspaudų ornamentu. Kitame, 0,8 m skersmens ir 0,3 m gylio židinyje (ploto Nr. 3A, A-B-2-3 kv. riboje, 0,5 m gylyje) rasti net 2 panašaus dydžio, vienas ant kito dugnais į viršų apvožti puodai. Trečiajame 0,5 m skersmens ir 0,4 m gylio židinyje (ploto Nr. 3B, D-10 kv., 0,5 m gylyje) buvusiame panašiame puode rastas nedidelis kiekis sudegusių grūdų.

Remiantis keramika bei kai kuriais kitais židinių aplinkumoje rastaisiais dirbiniais (geležinis lazdelinis smeigtukas), pastarieji turėtų priklausyti I m. e. tūkstantmečio pirmosios pusės stulpinės konstrukcijos pastatams.

---

[2] Daugudis V. Seniausieji mediniai pastatai ir įrenginiai Lietuvoje (I. I tūkstantm. pr. m. e. įtvirtinimai ir pastatai). - MADA, 1974, t. 4(49), p. 64-67.

Likusių židinių dydis svyravo tarp 0,6x0,7 ir 1x1,5 m, o gylis - tarp 0,2 ir 0,7 m. Juose taip pat aptikta smulkių degėsių, nedidelių, dažniausiai apdegusių akmenėlių, o keletoje - dar gyvulių kaulų ir smulkių apdegusių molio tinko gabalėlių. Be to, dviejuose tokiuose židiniuose susidurta net su keliais skirtingos spalvos žemių sluoksneliais.

Vieną tokį 0,6x0,7 m dydžio ir 0,7 m gylio židinį (ploto Nr. 60, F-G-4 kv., 0,5 m gylyje) dengė tamsiai pilkos spalvos žemės 0,2 m storio sluoksnis su smulkiais degėsiais ir nedideliais akmenėliais. Po šiuo sluoksneliu buvo 0,5 m storio juodos žemės sluoksnis. Be to, pastarojo židinio šonai ir dugnas buvo išgrįsti nedideliais (5x7x10 cm) akmenėliais.

Kitą panašų 0,9x1,2 m dydžio ir 0,9 m gylio židinį (plotas Nr. 30, C-D-6-7 kv., 0,6 m gylyje) dengė 0,3 m storio juodos žemės sluoksnelis su smulkiais degėsiais ir nedideliais akmenėliais. Be to, šiame sluoksnelyje rastos kelios smulkios, atrodo, tarsi ant žiedžiamojo rato apdailintų puodų šukelės. Po minėtu sluoksneliu buvo 0,3 m storio molio, maišyto su pilka žeme, o prie dugno - 0,15 m storio juodos žemės sluoksneliai.

Minėti duomenys rodo, kad abu tie židiniai naudoti ilgesnį laiką.

Prie vieno tokio 1x1,5 m dydžio ir 0,2 m gylio židinio (plotas Nr. 6C, G-H-7-8 kv., 0,5 gylyje), kuriame buvo smulkių degėsių, nedidelių akmenėlių ir gyvulių kaulų, aptikta dviejų 10-20 cm skersmens kuoliukų vietos. Tai rodo, kad prie minėtų židinių kartais būdavo kažkokie, galbūt su maisto paruošimu ar būsto nuo ugnies apsaugojimu susiję statiniai.

Tikslesnei didesniųjų židinių chronologijai nustatyti dar trūksta duomenų. Sprendžiant iš jų dydžio, formos, struktūros,

jų aplinkumoje aptiktų lipdytų puodų šukių grublėtu paviršiumi bei viename jų – tarsi ant žiedžiamojo rato apdailintų puodų šukių, atrodo, kad tie židiniai priklauso I m. e. tūkstantmečio viduriui ir antrajai pusei.

Aukščiau aprašytų tipų židiniai iki šiol aptikti tiktai V Lietuvoje tyrinėtose maždaug vienalaikėse aprašomajai Jautakių[3] piliakalnio ir Kukių[4] (abi Mažeikių raj.) atviro tipo gyvenvietėse. Be to, panašių, taip pat minėtam laikotarpiui priklausančių židinių aptikta ir Latvijoje tyrinėtoje Kentes (Ogres raj.) piliakalnio gyvenvietėje[5].

Viršutiniajame 20–40 cm storio šviesiai pilkos spalvos žemės sluoksnyje buvo susidurta su II tūkstantmečio pradžios radiniais (geležiniai peiliukai, ylos, pjautuvo su dantukais dalis, skaptukai, skustuvo formos dirbinys, žalvarinė nedidelė pasaginė segė aguoniniais galais, žalvarinis užkeistais galais ir paplatinta priekine dalimi žiedas, panašaus žiedo ruošinys, žalvarinis kryželio formos pakabutis, įvairūs moliniai svoreliai, žiesta keramika, puošta lygiagrečių ir banguotų linijų ornamentu ir kt.). Tiktai dviejose vietose aptikti ryškesni minėto laikotarpio antžeminių rentininių pastatų pėdsakai.

Vieno jų (ploto Nr. 3B Š pakraštyje, 0,4 m gylyje) išliko tiktai suardytos, iš vidutinio dydžio akmenų (10x15x25 cm) krautos krosnies dalis. Šio pastato aplinkumoje aptikta žiestų puodų šukių, puoštų lygiagrečių linijų ornamentu, jau minėto

---

[3] Маркявичюс А., Станкус Л. Раскопки городища и селища Яутакяй. В кн.: АО 1975 года. М., 1976, с. 440–441; Маркявичюс А., Станкус Л. Исследования городища и селища у дер. Яутакяй. В кн.: АО 1976 года. М., 1977, с. 428.

[4] Valatka V., Valatkienė L. Kukių (Mažeikių raj.) kapinyno ir gyvenvietės 1976 m. tyrinėjimų ataskaita. Telšiai, 1978 (mašinraštis).

[5] Stubavs A. Kentes pilskalns un apmetne. Rīga, 1976, p. 60–79.

geležinio su dantukais pjautuvo dalis ir kai kurie kiti II tūkstantmečio pradžios dirbiniai.

Kito panašaus pastato vietoje (ploto Nr. 6B PV kampe, 0,5 m gylyje) išliko tiktai apie 4x4,5 m dydžio tamsios žemės dėmė. Pastarosios R dalyje aptiktos keturių netoli vienas kito gulėjusių iš beržo tošies padarytų ir odiniais raišteliais užrištų 7-10 cm dydžio maišelių liekanos. Juose buvo sudėtos smulkios įvairių žalvarinių dirbinių gamybos atliekos. Pastato aplinkumoje rasta žiestų puodų šukių. Visa tai rodo, kad čia II tūkstantmečio pradžioje gyventa amatininko juvelyro. Iki šiol dviejų panašaus dydžio iš plonų balanėlių pinti krepšeliai su analoginėmis žalvario atliekomis aptikti tiktai Aukštadvario (Trakų raj.) piliakalnio maždaug vienalaikiame tokio pat amatininko pastate[6].

Pastebėtina, kad aprašytos II tūkstantmečio pradžios pastatų liekanos bei dauguma to laikotarpio kitų radinių koncentravosi tiės ta vieta, kur 1975 m. buvo aptikti analoginės konstrukcijos, maždaug 4x4 m dydžio pastatai su iš akmenų krautomis krosnimis (plotas Nr. 5)[7]. Tokie pastatai su minėto tipo krosnimis labiau būdingi V Lietuvos, ypač II tūkstantmečio pradžios gyvenvietėms. Iki šiol plačiau jie tyrinėti tiktai Imbarės piliakalnio X-XII a. gyvenvietėje[8].

Apie 50 m į PR nuo I piliakalnio papėdės, per 8,5 m žemiau

---

[6] Daugudis V. Aukštadvario piliakalnio įtvirtinimai ir pastatai. - MADA, 1962, t. 1(12), p. 61.

[7] Trūkstant duomenų, anksčiau šie pastatai buvo klaidingai datuojami I m. e. tūkstantmečio trečiuoju ketvirčiu, žr.: Daugudis V. Daubarių (Mažeikių raj.) piliakalnio ir gyvenvietės tyrinėjimai 1975 metais, p. 25; Даугудис В., Варнас А. Раскопки в в дер. Дауберяй. - В кн.: АО 1975 года. М., с. 436.

[8] Daugudis V. Imbarės piliakalnio ir gyvenvietės tyrinėjimai 1969 metais. - Kn.: ARTT, 1968 ir 1969 m. V., 1970, p. 35.

šios gyvenvietės kalvos viršūnės, prie pat Vešetės aptiktos geležiai gaminti krosnelės liekanos, apėmusios apie 2,5 m dydžio plotelį (plotas Nr. 3 G,F-I-2-3 kv., 1,5-1,7 m gylyje). Analoginės krosnelės liekanos rastos 1975 m., apie 90 m į Š nuo pastarųjų, prie tais laikais buvusios nemažos pelkės[9]. Sprendžiant iš minėtų krosnelių formos, dydžio bei stratigrafinės padėties, turėtų taip pat priklausyti II tūkstantmečio pradžiai.

Tyrinėjimų metu nustatyta, kad II tūkstantmečio pradžioje Daubarių I piliakalnio gyvenvietė užėmė apie 1 ha plotą ir koncentravosi daugiausia per 50-80 m į R nuo Vešetės, aukštesnėj ir lygesnėje vietoje, maždaug 6 m aukščiau dabartinio šios upės vandens lygio, kai ankstesnių laikų gyvenvietė buvo kiek arčiau piliakalnio R papėdės, maždaug 3-3,5 m aukščiau dabartinio upės vandens. Pastarosios gyvenvietės radiniai bei jos topografinė padėtis rodo, kad greičiausiai tai yra ta pati vietovė, kuri 1253 m. minima Livonijos ordino ir Kuršo vyskupo žemių dalybų akte Vešetės (Vesete) vardu[10].

Tyrinėjant II piliakalnio liekanas, nustatyta, kad išlikusios jo dalies viršūnėje kultūrinio sluoksnio storis buvo 5-7 cm, o jo šlaituose - 15-20 cm. Piliakalnio V papėdėje buvusi labai suardytos gyvenvietės tyrinėtoje dalyje aptiktas iki 0 storio kultūrinis sluoksnis. Jo žemutiniajame horizonte aptikta iš vidutinio dydžio (10x15x20 cm) akmenų padaryto, labai suardyto židinio liekanos. Tarp akmenų aptikta lipdytų, silp

---

[9] Daugudis V. Laubarių (Mažeikių raj.) piliakalnio ir gyvenvietės tyrinėjimai 1975 metais, p. 26-27; Даугудис В., Варна Раскопки в дер. Даубаряй..., с. 436.

[10] Būga K. Rinktiniai raštai, t. 3. V., 1961, p. 161.

degtų puodų šukių lygiu paviršiumi, o netoliese - vienas akmeninis galąstuvas ir kito dalis. Gautieji duomenys rodo, kad Daubarių II piliakalnyje žmonės gyveno I tūkstantmečio pr.m.e. pabaigoje ir m. e. pradžioje, o šalia jo gyvenvietėje - m. e. pradžioje.

Ištirtasis Gojaus miško R pakraštyje pilkapį primenantis sampilas, esantis apie 1 km į V nuo Daubarių kaimo, buvo 0,8 m aukščio ir 9 m skersmens. Kapų jame nerasta. Tiktai ties centrine jo dalimi 25 cm gylyje aptikta 1x3 m dydžio ir 0,65 m gylio duobė, kurioje buvo stambių anglių ir pelenų. Netoli šios duobės rasta kiaulės kaukolė ir keletas kitų smulkių kauliukų. Taigi tikslesnę minėto sampilo chronologiją bei paskirtį sunku nustatyti. Žinoma, Gojaus miškas nuo seno susijęs su įvairiomis legendomis. Galimas dalykas, kad čia senovėje buvo kulto vieta, kur dar ir krikščionybės laikais buvo atliekamos, ypač su mirusiųjų pagerbimu susijusios, įvairios apeigos, kaip tai ne kartą mini XVI a. ir vėlesni rašytiniai šaltiniai[11].

JAUTAKIŲ (MAŽEIKIŲ RAJ.) GYVENVIETĖS TYRINĖJIMAI 1976 ir 1977 METAIS

Jonas Stankus

Istorijos institutas Mažeikių naftos perdirbimo gamyklos teritorijoje nuo 1975 m. tyrinėja Jautakių senovinę gyvenvietę[1].

---

11 Jablonskis K. Archyvinės smulkmenos. Apie XVI a. ūkininkų [illegible] apeigas. - Praeitis, 1933, t. 2, p. 413-414.

1 Stankus J. Jautakių piliakalnio ir gyvenvietės tyrinėjimai 1975 m. - Kn.: ATL. V., 1978, p. 28-32; Мяркявичюс А., Станкус Й. Раскопки городища и селища Яутакяй. - В кн.: АО 1975 года. М., 1976, с. 440; Мяркявичюс А., Станкус Й. Исследования городища и селища у дер. Яутакяй. - В кн.: АО 1976 года. М., 1977, с. 428.